

Verfris het democratisch boeket

Meer aandacht voor nieuwe democratie

Versie 0.1

Hein Albeda

Utrecht, maart 2010

Atalantahof 1
3544 VD Utrecht
T: 030 890 3222
F: 084 733 9829

Inhoudsopgave

Waarom democratisch boeket verfrissen?.....	3
Waarom interactie met burgers?	3
Niet meer bij politieke partijen alleen.....	3
Burgers betrekken en verantwoordelijkheid geven.....	3
Democratie als verborgen thema.....	4
Welke bloemen voegen we toe?	4
Experimenteer met de raadsvergaderingen om burgers meer ruimte te geven	4
Geef burgers meer mogelijkheden het budget te beïnvloeden en mee te denken	4
Gebruik de kennis van burgers bij Beleidsontwikkeling.....	4
Geef burgers zelf de kans beleid te maken.....	5
Laat burgers oordelen in moeilijke afwegingen.....	5
Stel burgers in staat over belangrijke besluiten te stemmen	5
Laat burgers resultaten controleren.....	5
Interactie over verantwoording	5
Zorg voor permanente toetsing van de kwaliteit van de participatie.....	5
Praktisch toepasbare voorstellen.....	6

Waarom democratisch boeket verfrissen?

Waarom interactie met burgers?

Niet meer bij politieke partijen alleen

Een van de belangrijkste veranderingen voor het openbaar bestuur is de toegenomen mondigheid en individualisering. Mensen hebben een eigen mening en willen die terughoren in het politieke debat. Vertrouwen in de politiek is niet meer vanzelfsprekend en is sinds de jaren 60 afgenomen. Daarmee samenhangend is de rol van politieke partijen steeds minder vanzelfsprekend. De organisatiegraad is sterk afgenomen: in 1948 was 13% van de kiezers lid van een politieke partij tegen 2,6% nu¹. Dit maakt het voor politieke partijen steeds moeilijker om langs de weg van de traditionele achterban uitleg te geven over bereikte compromissen en verantwoording af te leggen over het werk in parlement en regering.

Basale instituties als de rechtsstaat en de democratie kunnen bogen op relatief veel vertrouwen, maar dit geldt niet zozeer voor de actoren – politici en politieke partijen – die in de praktijk invulling geven aan deze instituties. Het vertrouwen in de regering is vooral de laatste tien jaar drastisch gedaald: in 1997 had 68 procent van de ondervraagden vertrouwen in de regering, en in 2006 was dat 49 procent².

Dergelijke veranderingen zijn niet erg. Een levende democratie is voortdurend aan verandering onderhevig. De spelregels en de rechten van burgers en bestuurders dienen regelmatig tegen het licht te worden gehouden. Aan het begin van de 21ste eeuw komt daarbij een thema terug dat centraal stond bij het ontstaan van de moderne democratie: Wat kunnen burgers het beste zelf regelen zonder bemoeienis van de overheid of de politiek. Zijn we niet toe aan een nieuw sociaal contract? Een contract dat vrije burgers met elkaar sluiten om vervolgens de daarbij passende bestuursvormen te ontwikkelen.

In zijn rapport voor de WRR Vertrouwen in de buurt roept Pieter Winsemius bestuurders en ambtenaren op meer vertrouwen te stellen in bewoners en burgerinitiatieven en voorwaarden te scheppen voor actieve vormen van zelfsturing en zelfbeheer. Waar vroeger draagvlak werd gemaakt door afspraken tussen politieke leiders, is het nu nodig om burgers rechtstreeks te benaderen en hun wensen en gedachten te horen. Traditionele inspraak wordt vervangen door 'samenspraak', beleid wordt dan in interactie met de samenleving gemaakt. Overheden experimenteren met nieuwe werkwijzen. Overheden toetsen middels burgerfora steeds vaker de mening van burgers.

Burgers betrekken en verantwoordelijkheid geven

Wij vinden dat burgers te weinig verantwoordelijkheid krijgen. Daardoor doet de politiek zichzelf tekort. Het lijkt alsof het prettig is dat de politiek het primaat zo behoudt. Maar de overheid krijgt dan wel te maken met burgers die zich opstellen als consument.

Een voorbeeld. Participatie en inspraak worden vaak in een adem genoemd. Dat gaat dan over de vraag wat bewoners vinden van plannen voor een gebied. Het is vooral het testen van draagvlak voor bepaalde voorstellen om niet in een later stadium politiek te worden verrast. Mensen hebben na de inspraak niet de indruk dat zij zelf ook verantwoordelijkheid dragen voor de gekozen oplossingen. Het zijn niet *hun* plannen.

Het is tijd het democratisch boeket aan te vullen met nieuwe bloemen die we al her en der zien opbloeien.

1 Raad voor het openbaar bestuur "Democratie vereist partijdigheid", Den Haag 2009 pg 19

2 Idem pg 20

Democratie als verborgen thema

Natuurlijk komen thema's als veiligheid, jongerenbeleid, gezondheid, onderwijs, wonen in de programma's aan de orde. Democratische vernieuwing staat momenteel niet op de agenda's. Maar de kloof tussen burger en politiek is zeker ook een belangrijk onderwerp. Dan niet in de sfeer van meer aan burgers uitleggen. Anders dan de meeste mensen denken is de kwaliteit van de democratie een belangrijk thema. Het gaat er om dat mensen willen weten dat hun mening ertoe doet. Het gezag van politieke partijen is gering en het vertrouwen dat de overwegingen van "gewone burgers" serieus worden genomen is niet groot.

Uit onderzoek naar de verborgen wensen van burgers blijkt dat democratie een belangrijk thema is. Daaruit blijkt dat het belang dat mensen hechten aan het thema Democratie groot is, het scoort het hoogst op "gevoeld belang", maar het blijft verborgen, omdat thema's Veiligheid, Gezondheidszorg, Wonen en Onderwijs eerder worden uitgesproken. Het is dus correct geworden om het thema veiligheid te noemen, maar mensen voelen het als belangrijker dat ze serieus genomen worden en dat hun mening bekend is en een rol speelt bij politici.

Welke bloemen voegen we toe?

Met interactieve processen en samenspraak wordt gezocht naar manieren om burgers daadwerkelijk keuze te geven. Wij bepleiten dat gemeenten dat blijven doen en daarbij leren van de succesvolle voorbeelden in diverse gemeenten.

Om de participatie in de Nederlandse gemeenten te versterken doen we daarom 9 voorstellen ter opfrissing van de democratie.

Voorstel 1

Experimenteer met de raadsvergaderingen om burgers meer ruimte te geven

Sinds de dualisering experimenteren gemeenteraden met nieuwe vergadervormen. Op de Politieke markt in Almere zien we veel meer burgers dan bij de reguliere wijze van vergaderen. De essentie daar is dat stemmen en overleggen uitelkaar is gehaald. Burgers weten welke debatten ze kunnen bezoeken en hoeven geen lange onduidelijke stemmingen af te wachten. Meerdere debatten kunnen tegelijkertijd gevoerd worden.

Voorstel 2

Geef burgers meer mogelijkheden het budget te beïnvloeden en mee te denken

De politiek bepaalt de grote lijnen van de besluiten, en zo hoort het ook. Maar in de praktijk worden bestedingen tot in detail bepaald door ambtenaren. In de gemeente Hoogeveen is getracht per wijk en dorp duidelijk te maken welk budget waarvoor beschikbaar is. De wijken en dorpen kunnen dan ook meer betrokken worden in het beheer en de uitgaven. Zij zouden moeten kunnen schuiven met gelden die niet (politiek) vastgelegd zijn. Maak Prestatieafspraken met dorpen en wijken: de doelen liggen vast, maar hoe is aan de buurt zelf.

Voorstel 3

Gebruik de kennis van burgers bij Beleidsontwikkeling

Wikipedia laat zien dat bij de massa veel kleine stukjes kennis zitten, klaar om gebruikt te worden. Natuurlijk weten ambtenaren veel van hun eigen professie. Maar bewoners weten vaak meer details van hun buurt. En kan de gemeente niet heel goed de professionele kennis van burgers op de diverse andere gebieden gebruiken?

Voorstel 4

Geef burgers zelf de kans beleid te maken.

Bestemmingsplannen kunnen door burgers zelf gemaakt worden. In Vlaardingen (Broekpolder) gaven burgers zelf invulling aan het bestemmingsplan. En geef burgers ruimte hun onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen door een E-petitie mogelijk te maken.

Voorstel 5

Laat burgers oordelen in moeilijke afwegingen

Gemeenten kunnen een Burgerjury instellen om burgers te laten meedenken in moeilijke beslissingen die niet per se politiek gekleurd zijn. Er is veel kennis over het werken met een [Burgerjury](#), waarbij aselekt gekozen burgers over een niet politiek onderwerp alle overwegingen en argumenten tot zich nemen, met elkaar debatteren en vervolgens beslissen. De gemeente Oude IJsselstreek experimenteerde er al mee. Ook zijn nieuwe mogelijkheden als een Internet dialoog mogelijk.

Voorstel 6

Stel burgers in staat over belangrijke besluiten te stemmen

Referendumverordeningen zijn vrij algemeen ingevoerd bij gemeenten. Het gebruik is echter miniem. De ervaring leert dat een referendum ertoe leidt dat bij de bevolking veel meer aandacht komt voor de voor- en tegenargumenten. Belangrijke besluiten met gepassioneerde voor- en tegenstanders zijn gebaat bij draagvlak. Referenda maken de democratie levendig en laten zien dat mensen soms niet een meerderheid kunnen overtuigen en zich daarbij neer moeten leggen. Interessant zou zijn om ook te experimenteren met een meer-keuze Referendum.

Voorstel 7

Laat burgers resultaten controleren

Wie vertrouwt het college of de gemeenteraad als ze zeggen dat de gemeente goede resultaten heeft behaald? Helaas niet meer iedereen. De resultaten krijgen meer glans als een groep onafhankelijke burgers dit gunstige oordeel deelt. Daarom is het goed om halverwege de raadsperiode te werken met een burgervisitatiecommissie. Als dat vooraf wordt afgesproken is er minder kans dat het gezien wordt als een politieke afrekening. De burgervisitatiecommissie kan dan kijken naar: 1. Politiek-bestuurlijk leiderschap; 2. Organisatorisch vermogen (intern en extern); 3. Resultaatgerichtheid; 4. Beleidsprestaties en maatschappelijke effecten; 5. Kwaliteitszorg; 6. Gedrag richting en samenwerking met stakeholders. In Rotterdam is een vaste Burgeronderzoeksgroep die zelf onderzoek doet en daarbij het referentiekader van burgers gebruikt.

Voorstel 8

Interactie over verantwoording

Niet door mooie verslagen te maken, maar door dat te doen waar de burger is. Over de afvalinzameling op containers en vuilniswagens, over wonen bij burgerzaken en de inschrijving van verhuisberichten, over veiligheid op internetfora voor de wijken, etcetera. Organiseer een verantwoordingsdag om mensen te laten praten over resultaten. Organiseer interactie en communicatie in plaats van alleen informatie.

Voorstel 9

Zorg voor permanente toetsing van de kwaliteit van de participatie

Er is niemand die er op aangekeken wordt als de participatieprocessen niet goed gaan. Wel als

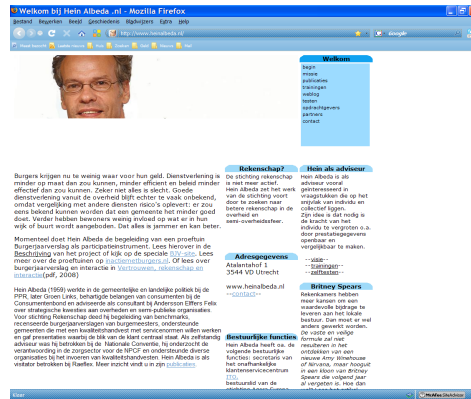
resultaten achterblijven of de financiën niet kloppen. Daardoor is goede participatie niet alleen geen vanzelfsprekendheid, maar ambtenaren weten zelfs niet waar ze aan moeten voldoen. Een foutje kan altijd gebeuren, maar stelselmatig onzorgvuldige participatieprocedures moeten bekend worden en in de gemeenteraad ter discussie staan. Voor goede, eerlijke behandeling van burgers is de Ombudsman in het leven geroepen. Iets dergelijks zou ook voor participatie moeten komen, de stadsdemocraat.

Praktisch toepasbare voorstellen

Aan grote verhalen heeft nu niemand behoefte, bij gemeenten staat de uitvoering centraal. Het zou zonde zijn als gemeenten niet profiteren van wat er in de afgelopen jaren bij verschillende gemeenten is ontdekt. We presenteren hier negen voorstellen. Ze zijn beslist praktisch toepasbaar, want ze zijn niet nieuw. Er is her en der al geëxperimenteerd met de voorstellen. De bloemen bloeien her en der en staan klaar geplukt te worden. Laat deze kans niet aan u voorbij gaan.

Hein Albeda

Hein Albeda is zelfstandig adviseur. Daarvoor was hij directeur van Rekenschap (6 jaar) en verbonden aan adviesbureau Andersson Elffers Felix (2 jaar) en de Consumentenbond (7 jaar). Hij is sinds 2002 als visitator van woningcorporaties betrokken bij Raeflex. Hij schreef het boek "Het andere been van de democratie" en diverse rapportages voor Rekenschap over transparantie, prestatiemeting en benchmarking. Onlangs deed hij op eigen initiatief onderzoek naar participatie van burgers bij het burgerjaerverslag. De rapportage "Vertrouwen, rekenschap en interactie" gaat in op verschillende vormen van interactie over verantwoording die in gemeenten uitgetoetst zijn.

www.heinalbeda.nl